

ČASOPIS ZA SUVREMENU POVIJEST 1—2/1969 — 3/1974.

Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske pokrenuo je 1969. umjesto *Putova revolucije*, periodične publikacije Instituta, novu publikaciju — *Časopis za suvremenu povijest* (dalje ČSP). Zamišljeno je da ČSP, osim sukladnosti s osnovnom zadaćom i postojećim razvojnim stupnjem Instituta, tj. istraživanjem povijesti radničkog pokreta, Komunističke partije, Narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije, dade svoj prinos »naaporima na organizaciji znanstvenog istraživanja novije povijesti u Hrvatskoj i Jugoslaviji«, te dade »prilog okupljanju snaga radi postepenog proširivanja istraživanja na nazličita područja društvenog života, koja obilježavaju pojedine povijesne pojave i razdoblja« (Uvodna riječ, 1—2/1969, 5). ČSP objavljuje priloge vremenski omeđene od sredine 19. stoljeća dalje, ali s težištem na 20. stoljeću. Sadržajno su to prilozi sa svih područja povijesnog razvoja, dakako, prvenstveno s temama iz hrvatske povijesti. Tako određen i usmjeravan, ČSP je postao jedan od osnovnih časopisa hrvatske historiografije, temeljni za razdoblje novije hrvatske povijesti. Kao takav zauzima važno mjesto u hrvatskoj kulturnoj i znanstvenoj javnosti. Njegovo uredništvo čine: Z. Čepo, M. Despot, M. Gross, B. Janjatović, I. Jelić (glavni i odgovorni urednik), B. Krizman i H. Matković.

Do sada — u toku je šesta godina izlaženja — objelodanjeno je ukupno petnaest brojeva ČSP u trinaest svezaka. U početku izdavana su dva broja godišnje, a od 1971. časopis izlazi u četveromjesečnim razmacima. Vrijedno je istaknuti da časopis izlazi prilično redovito i tek izuzetno kao dvobroj (1—2/1969. i 2—3/1973). Tiskano je ukupno oko 3 000 stranica teksta sa više od 250 raznovrsnih priloga koji su obuhvaćeni u brojnim rubrikama: Rasprave i članci, Izvještaji o znanstvenim rezultatima, Građa, Diskusija, Polemika, Iz znanstvenih ustanova, Ocjene i prikazi, Časopisi i zbornici, Bilješke, Bibliografije i, u novije vrijeme, Problemi metodologije, Portreti, Aktuelna tema, Okrugli stol, Kronika. Oko ČSP okupio se veoma široki krug suradnika (više od 60), među kojima se, uz suradnike Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske, nalaze i povjesničari sa Sveučilišta u Zagrebu, raznih drugih institucija u Zagrebu i Hrvatskoj, a zatim i povjesničari iz ostalih naših republika pa i inozemstva.

Valja napomenuti da uredništvo nastoji pojedine brojeve časopisa tematski urediti, tj. grupirati priloge oko određenih tema, npr. Politika građanskih stranaka u Hrvatskoj do 1941 godine (2/1970), odnosno da ih posvećuje proslavama istaknutih obljetnica — 50-godišnjici SKJ i 25-godišnjici oslobođenja zemlje (1/1970), 30-godišnjici početka oslobodilačke borbe i socijalističke revolucije naroda i narodnosti Jugoslavije (2—3/1971), 80-godišnjici rođenja Josipa Broza Tita (2/1972), 30-godišnjici Drugog zasjedanja AVNOJ-a i osnivanja ZAVNOH-a te sjedinjenja Istre s maticom Hrvatskom u novoj Jugoslaviji, 80-godišnjici rođenja Augusta Cesarca i Miroslava Krležu i 75-godišnjici rođenja Ivana Krndelja (3/1973) — pa se u vezi s tim objelodanjuju određeni znanstveni prilozi i stvaraju opet, uglavnom manje, tematske cjeline.

Prikaz priloga objelodanjenih u ČSP rasporedio sam u četiri cjeline: 1) prilozi o razdoblju do 1918; 2) prilozi o periodu 1918—1941, 3) prilozi o razdoblju 1941—1945. i 4) ostali prilozi. Mislim da će takva podjela, izvršena u okvirima već ustaljene

periodizacije u historiografiji, pa i djelatnosti Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske kao izdavača časopisa, omogućiti da se dobije ne samo informacija o časopisu i objavljenim radovima, već i bolje upozna prinos koji su autori pojedinih priloga, pa i uredništvo CSP, dali historiografiji, napose Hrvatskoj, odnosno proučavanju pojedinih pojava u prošlosti, a u skladu s već iznesenom općom orijentacijom i koncepcijom časopisa. Prikazom su obuhvaćeni svi objelodanjeni prilozi osim ocjena, prikaza i blježaka o knjigama, časopisima i zbornicima, što je učinjeno tek u ponekim slučajevima. U ovaj prikaz nisu uključeni radovi objavljeni u broju 1/1972, posvećenom 100-godišnjici smrti E. Kvaternika, koje je prikazao i ocijenio *Nika Stančić* u HZ 25—26/1972—73.

1. Problemi političkog života, napose političkih stranaka, pa i djelatnost istaknutih pojedinaca, zatim neki aspekti vezani uz problematiku ekonomskog i kulturnog razvoja osnovna su preokupacija priloga — objavljenih u raznim rubrikama — koji se odnose na razdoblje od sredine XIX st. do 1918. *Vera Ciliga*, O stavovima pravaša i narodnjaka prema političkim pojavama svoga vremena (1867—1871), (2/1973), analizirala je, uglavnom na temelju članaka u časopisima *Hrvat* i *Hrvatska* te u listu *Hrvatska*, stajalište Stranke prava prema rješenju hrvatskog pitanja i u vezi s tim sukob dviju koncepcija, »južnoslavenske, istočne, s oslonom na Rusiju, i hrvatske, zapadne, koja traži potporu Francuske« (78). U zaključku je posebice odbacila osudu »koju su pravaši izrekli nad narodnjacima kao političarima čija borba je imala samo jedan cilj — dobivanje visokih položaja i unosnih služba« (99). *V. Ciliga* je, osim toga, u polemičkom prilogu »O rušenju mita oko 'jugoslavenske' politike Josipa Jurja Strossmayera« (2—3/1971) razmatrala ocjenu Strossmayerove politike. Naime, *V. Krestić* je u članku »Jugoslavenska politika Josipa Jurja Štrossmayera« (Istorijski glasnik, 1/1969), kako smatra *V. Ciliga*, pokušao poreći južnoslavenski značaj Strossmayerove politike i prikazati da je njen osnovni pravac bio austroslavizam. *V. Ciliga* pak pokazuje da se austroslavizam i jugoslavenska misao u Strossmayera nisu isključivale, već da je austroslavizam Strossmayerovim shvaćanjima trebao biti samo etapa na putu ujedinjenja južnoslavenskih naroda. *Dragutin Pavličević*, Odras bosansko-hercegovačkog ustanka 1875—1878. na gospodarske prilike u Hrvatskoj (1/1971), ukazao je na posljedice koje je ustanak prouzrokovao na ekonomska kretanja u Hrvatskoj primjerice smanjenje djelatnosti luka u Dalmaciji, tranzitne trgovine i drugo. *Mirjana Gross*, Hrvatska politika velikoaustrijskog kruga oko prijestolonasljednika Franje Ferdinanda (2/1970) sustavno je razmotrila tu problematiku od njenih početaka 1905—07. do neuspjeha uoči izbijanja prvoga svjetskog rata. *M. Gross* je reagirala na ocjenu knjige »Povijest hrvatskog naroda 1860—1914« koju je ocjenu *Andrija Radenić* napisao u *Istorijskom glasniku* (1/1969). U prilogu »Maliciozne marginalije o 'delikatnim' pitanjima« (1/1971), osobito se suprotstavila namjeri ocjenjivača da, uz hvalu vrlinama knjige, montažom »nedostataka« nastoji sugerirati neobaviještenom čitaocu da glavni autori *J. Šidak* i *M. Gross* svjesno, tendenciozno i sustavno iskrivljuju povijest hrvatskog i srpskog naroda« (211). »Kulturno-prosvjetna djelatnost socijaldemokrata u Hrvatskoj u razdoblju od 1892. do 1907.« tema je članka *Branke Pribić* (1—2/1969). Autorica je istakla uvjete pod kojima se ta djelatnost razvijala i osobito se zadržala na analizi pisanja socijaldemokratske štampe o problemima (književnost, kazalište, likovna umjetnost i dr.) koji u to područje ulaze. *Stijepo Obad*, *Josip Smodlaka* i agrarno pitanje u Dalmaciji uoči prvoga svjetskog rata, (1/1974), razmotrio je aktivnost *J. Smodlake* u okviru triju faza u razvoju agrarnog pitanja u Dalmaciji tj. razdoblja 1905—08, 1909. i 1910—14. *Hugh Seton-Watson*, *Robert William Seton-Watson* i jugoslavensko pitanje, (2/1970), iskoristio je za to pitanje bogatu ostavštinu svog oca. Problematiku hrvatske povijesti u toku prvoga svjetskog

rata ima za temu studija *Bogdana Krizmana* »Stjepan Radić i Hrvatska pučka se-
ljačka stranka u prvom svjetskom ratu« (2/1970). Spomenimo još da je cjelovitiji
prilog o Franu Supilu u povodu 100-godišnjice njegova rođenja napisao *Dragovan*
Šepić (2/1970).

Od ostalih priloga koji su objelodanjeni u ČSP, a odnose se na razdoblje do
1918, treba napose istaći rad *Vlade Oštrića*, Radnički pokret u Hrvatskoj od po-
četaka do god. 1914. u našoj povijesnoj književnosti (1, 2/1973). Uz prikaz institu-
cionalne osnove za proučavanje radničkog pokreta u Hrvatskoj, autor je veoma
temeljito obradio znanstvene priloge, izdanja građe, ali i neke publicističke i znan-
stveno-popularne radove dajući pri tom svoje ocjene. Isti je autor u rubrici Građa
objavio »Pisma Hinka Sirovatke dru Vatroslavu Brliću, 1895—1896« (1/1974), kao
prilog građi o pravaškim radnicima. Osim toga je napisao »Opaske o opsegu iz-
bornog prava u Hrvatskoj i Slavoniji do prvoga svjetskog rata« (2—3/1971), u
kojima je u širem kontekstu razmotrio promjene izbornog prava u Hrvatskoj, oso-
bito na početku XX stoljeća. Na problematiku hrvatske povijesti do 1918. odnosi
se još i diskusioni prilog *Nikše Stančića* u povodu knjige R. Petrovića »Nacionalno
pitanje u Dalmaciji u XIX stoljeću« (Sarajevo 1968), kojem je dao naslov »Hrvat-
stvo, srpstvo i jugoslavenstvo u Dalmaciji u vrijeme narodnog preporoda« (2/1970).
Na to razdoblje odnose se još i dva polemička priloga, pored već spomenutih od
V. Cilige i M. Gross. Radi se o osvrtima N. Stančića na knjigu K. Milutinovića
»Vojvodina i Dalmacija — 1760—1914« (Novi Sad 1973) (1/1974) i *Mirka Valentića*
na knjigu J. Šarinića »Nagodbena Hrvatska. Postanak i osnove ustavne organizacije«
(Zagreb 1972) (1/1973). Valja napomenuti da se o razdoblju hrvatske povijesti do
1918. godine može naći zanimljivih i vrijednih priloga i u informativnim rubrikama
ČSP. Spomenimo samo ocjenu knjige J. Šidaka »Studije iz hrvatske povijesti XIX
stoljeća« (Zagreb, 1973), u kojoj se ocjeni M. Gross osobito zadržala na prikazu raz-
voja jugoslavenske ideje (1/1974).

Na kraju treba istaći da je objavljen i jedan prilog koji se ne odnosi na hr-
vatsku povijest. Riječ je o radu *Rene Lovrenčića* »Komunalna revolucija Pariza
1871, njezini korijeni i obilježja« (1/1971).

2. Razdoblju hrvatske i jugoslavenske prošlosti između 1918. i 1941. posvećeno
je u raznim rubrikama ČSP relativno mnogo prostora. To je, dakako, u skladu s
već naznačenom osnovnom orijentacijom časopisa kao i usmjerenošću Instituta za
historiju radničkog pokreta Hrvatske i naporom redakcije da potiče istraživanja
onih razdoblja i problema koji su bili nedovoljno proučavani odnosno znanstveno
proučavanje kojih još nije bilo ni započelo. Radovi objavljeni u ČSP zadiru u
različitu problematiku tog razdoblja — ekonomsku, socijalnu, političku i idejnu,
pokušavajući na neki način dotaknuti sve sfere društvenog života u prošlosti. To,
dakako, znači da se promatraju, više ili manje uspješno, oni ekonomski, socijalni,
politički, idejni itd. elementi koji određuju ponašanje pojedinih društvenih grupa
i klasa. Radi se o ekonomskom i socijalnom položaju radničke klase, njezinim
sindikalnim i političkim organizacijama, prvenstveno Komunističkoj partiji, o pro-
blemitima idejnih opredjeljenja unutar radničkog pokreta i inteligencije, o proble-
matici seljaštva i građanstva, u prvom redu o djelovanju političkih partija koje su
pretendirale da zastupaju ili su zastupale njihove interese, o vladajućim struktu-
rama i međusobnim odnosima svih tih društvenih pojava.

B. *Krizman*, Vanjskopolički položaj Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca go-
dine 1919. (1/1970), razmotrio je osnovna vanjskopolička pitanja koja su se novo-
stvorenoj državi nametala u času ujedinjenja tj. međunarodno priznanje i razgra-
ničenje sa susjednim državama — Mađarskom, Rumunjskom, Austrijom, Bugarskom
i, dakako, vezano uz Italiju, jadransko pitanje. Isti je autor priopćio »Zabilješku

Srgjana Budisavljevića o državnom udaru 27. III 1941.« (2—3/1971) i »Dva pisma T. Schlegela o razgovorima sa Stjepanom Radićem u zatvoru 1925. godine« (2/1974). O položaju Jugoslavije u uvjetima konačnog formiranja fašističkog bloka u Srednjoj Evropi piše *Vuk Vinaver*, Sastanak Hitler-Horthy 1936. i međunarodni položaj Jugoslavije (2/1974). *Ivan Očak*, »O Jugoslavenima u bjelogardejskim jedinicama u Rusiji za vrijeme građanskog rata (1918—1920), (1/1974), obrađuje jedan do sada uglavnom neistraženi aspekt sudjelovanja Jugoslavena na strani kontrarevolucije. *Tomislav Išek*, Primjena »Obznane« na HRSS i posljedice na njene pristaše u Bosni i Hercegovini, (1/1971), ukazao je, među ostalim, na povećanje kohezije među Hrvatima u BiH 1924—25. *Mira Kolar-Dimitrijević* rekonstruirala je »Put Stjepana Radića u Moskvu i pristup Hrvatske republikanske seljačke stranke u Seljačku internacionalu« (3/1972). *Hrvaje Matković*, Pojava i etape razvoja Samostalne demokratske stranke (1924—1929), (1/1971), prikazao je pojavu, razvoj i djelovanje te stranke, te utvrdio osnovne značajke njena programa i elemente njene društvene osnove. To je, zapravo, zaključak njegove monografije »Svetozar Pribičević i Samostalne demokratska stranka do šestojanuarske diktature« (Zagreb 1972) koja je bila povod polemičkom članku *Nadežde Jovanović* »O jednom naučnom metodu« (1/1973). Ona, između ostaloga, zamjera da autor »nije iskoristio sve mogućnosti u pronalazanju novih arhivskih materijala i u domaćim arhivima i u istraživanju dostupnim stranim arhivima« (121) te nekorektnosti u korištenju radova Branislava Gligorijevića, napose njegove knjige »Demokratska stranka i politički odnosi u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca« (Beograd 1970). H. Matković je u istom broju ČSP, u članku »O jednoj neznanstvenoj kritici«, osporio opravdanost ovih primjedaba. N. Jovanović je napisala i »Prilog proučavanju odjeka atentata u Narodnoj skupštini 20. juna 1928« (1/1970), u kojem je prikazala reakciju progresivne jugoslavenske javnosti, napose u Srbiji, na taj atentat. *Ljubo Boban*, Sastanak V. Mačeka s knezom Pavlom (u studenom 1936) i M. Stojadinovićem (u siječnju 1937), (2/1970), opisao je pripreme za taj sastanak i iznio sadržaj razgovora. Pod naslovom »Geneza, značenje i odjek Zagrebačkih punktacija« (1/1971) objavio je, nadalje, dokumente važne za poznavanje stanja i razvoja odnosa u SDK, za ocjenu stava SDK i drugih opozicionih stranaka prema ličnom režimu kralja Aleksandra i za objašnjenje odnosa među opozicionim strankama. Objavio je, u prijevodu, i »Dva čehoslovačka diplomatska izvještaja o političkim prilikama u Jugoslaviji 1937« (2/1973). Ustaški pokret, njegova aktivnost u inozemstvu i Jugoslaviji tema je rada *Fikrete Jelić-Butić* »Prilog proučavanju djelatnosti ustaša do 1941« (1—2/1969). *Todor Stojkov*, O takozvanom ličkom ustanku 1932, (2/1970), analizirao je u kontekstu unutrašnjih i međunarodnih prilika Jugoslavije pripreme, izvođenje i posljedice ustaškog napada u rujnu 1932. na žandarmerijsku stanicu u selu Brušanima kod Gospića.

O socijalno-ekonomskoj problematici radništva u Hrvatskoj dala je više priloga *M. Kolar-Dimitrijević*. U radu »O socijalnoj strukturi radništva Hrvatske u razdoblju između dva rata« (1/1970) utvrdila je elemente kvantitativnog razvoja radničke klase u Hrvatskoj, distribuciju radne snage po djelatnostima, koncentraciju radništva u gradovima, kvalifikacionu strukturu, žensku radnu snagu, starosnu strukturu i socijalno porijeklo radništva. U prilogu »O položaju hrvatskih radnika u međuratnom razdoblju« (1/1971) ocrta je ekonomske prilike radništva u Hrvatskoj u okvirima uobičajene periodizacije privrednog razvoja Jugoslavije između dva rata — u razdoblju relativne stabilizacije kapitalizma (1919—29), velike krize (1930—34) i predratni privrednih prilika (1935—41). Autorica je posebno naglasila da je položaj radništva u Hrvatskoj bio gori nego u razvijenim kapitalističkim zemljama. Ona je objelodanila i prilog »Proučavanje ekonomsko-socijalne strukture i položaja radničke klase u Hrvatskoj između dva rata u našoj poslijeratnoj literaturi« (1—2/1969), u kojem je ocijenila stupanj istraženosti i prikazala relevantnu litera-

туру. Osim toga je u rubrici Građa objelodanila: »Statistički pregled stranih radnika i članova njihovih porodica u Jugoslaviji 1933. godine« (3/1972) i »Govor Ivana Krndelja o gradskom proračunu Zagreba za 1929. godinu« (3/1973).

O sindikalnom pokretu u Hrvatskoj između 1918. i 1941. nekoliko radova napisala je *Bosiljka Janjatović*. U većoj studiji »Sindikalni pokret u Hrvatskoj u razdoblju 1933—1936. s obzirom na politiku KPJ« (1—2/1969, 1/1970) iznijela je osnovne elemente ekonomskog i socijalnog položaja radnika u Hrvatskoj, a zatim se zadržala na razmatranju stavova KPJ prema radu u sindikatima, osnovnim karakteristikama URSSJ-a, ORS-a, obnavljanju HRS i djelatnosti drugih sindikalnih organizacija. Posebnu pažnju je obratila razvoju i značajkama štrajkaškog pokreta koji je sredinom 30-tih godina zahvatio Hrvatsku. »Radnička politika Hrvatske seljačke stranke 1921—1941« (1/1973) naslov je rada u kojem je analizirala djelovanje HRS-a kao instrumenta radničke politike HSS-a. Djelovanje HRS-a promatra u dvije razvojne etape, tj. u razdoblju od 1921. do 1929. i od 1935. do 1941. U obje etape osnovne su karakteristike djelovanja HRS-a bile antimarksizam, neprihvatanje klasne borbe, očuvanje privatnog vlasništva. U prilogu »Sindikalni pokret u razdoblju između dva rata i radnici-seljaci« (1/1974) analizirala je stav pojedinih sindikalnih organizacija prema toj, u našoj sredini, veoma prisutnoj kategoriji. Janjatović je osim toga napisala i prikaz »Povijesna literatura o sindikalnom pokretu u Hrvatskoj između dva rata« (1/1970).

O problemu ujedinjenja radničkih pokreta u jugoslavenskim zemljama odnosno stvaranja jedinstvene radničke stranke polemičke napise dale su *Stanislava Koprivica-Oštrić* i *Neda Engelsfeld*. Najprije se S. Koprivica-Oštrić u članku »O jednom prikazu ujedinjenja radničkih pokreta u jugoslavenskim zemljama« (2—3/1971) osvrnula na tri članka N. Engelsfeld, objavljena u *Hrvatskom sveučilištu* 6. X, 13. X i 3. XI 1971. ističući da se »pristup problematiki i metodski postupak interpretacija i kritika izvora, što ih je autorica primijenila, ne mogu prihvatiti iz više razloga« a »osnovni je razlog to što ona stvaranje jedinstvene radničke stranke komunističke orijentacije promatra i tumači kao refleksi državno-političkih odnosa« (242). Na taj je napis N. Engelsfeld odgovorila člankom »Još jednom o prikazu ujedinjenja radničkih pokreta u jugoslavenskim zemljama« (3/1972), na što je ponovo u istom broju replicirala S. Koprivica-Oštrić. Iako autorice nisu pronašle zajednički jezik, njihova polemika pomaže da se potpunije ocijeni i interpretira, problematika ujedinjenja radničkih pokreta odnosno stvaranja jedinstvene radničke stranke komunističke orijentacije u nas.

O nacionalnom pitanju i odnosu KPJ prema njemu, *Dušan Lukač* je, uzimajući za osnovu partijski tisak, napisao članak »Učesnici iz Hrvatske u diskusiji o nacionalnom pitanju u NRPJ 1923. godine« (3/1972). *Ivan Jelić*, Značenje osnivanja Komunističke partije Hrvatske, (1/1970), istakao je povijesnu uvjetovanost stvaranja KPH i dao ocjenu njene aktivnosti do početka drugoga svjetskog rata. On je u rubrici Građa ponovo tiskao i posljednji broj *Naših novina* (2—3/1971), koje je pokrenulo rukovodstvo KPH posredstvom Inicijativnog odbora Radničke stranke 1939. Riječ je o broju 25. od 8. siječnja 1940, koji je broj bio ilegalno štampan i zaplijenjen.

Više priloga u kojima se razmatra društvena funkcija i idejno opredjeljenje inteligencije te prinos pojedinih istaknutih intelektualaca idejnim kretanjima unutar radničkog pokreta, prvenstveno komunističkoga, u međuratnom razdoblju napisala je *Zorica Stipetić*. U radu »Uloga Augusta Cesarca i Miroslava Krlježe u stvaranju Komunističke partije Jugoslavije« (3/1973), autorica je prikazala ideološki i politički sadržaj njihovih djela iz 1918—20. i konstatirala da su u njima došli do izražaja gotovo svi aktualni društveni problemi. Na kraju je zaključila da su oni »posredstvom svoje stvaralačke snage podigli i kulturnu samosvijest pokreta«, te da »ocje-

njujući njihovo djelovanje valja se prisjetiti da je ono ovisilo ne samo o zrelosti Partije nego i o zrelosti čitavog društva, a u tim je granicama njihova misao bila na vrhu« (94). Knjiga Mladena Ivekovića »Hrvatska lijeva inteligencija 1918—1945« (Zagreb 1970) potakla ju je da napiše članak »Problemi istraživanja inteligencije u Hrvatskoj između dva svjetska rata« (2—3/1971). U tom se članku osobito zadržala na metodologiji istraživanja inteligencije dajući neke moguće odgovore na pitanja koja takva istraživanja postavljaju. Spomenimo i njeno insistiranje na terminološkoj jasnoći među ostalim na točnom određenju pojmova *inteligencija*, *lijevi*, *desni*. Autorica npr., pozivajući se na Gramscia piše: »Kvalifikativ *lijevi* političke je, a ne znanstvene prirode, i kao takav može podleći subjektivnim kriterijima, čak i u okviru iste temeljne idejne orijentacije« (217). U članku »Smisao Keršovanijevih teza o hrvatskoj povijesti« (3/1972), ocijenila je u okviru šireg društvenog razvoja značenje teksta Otokara Keršovanija o hrvatskoj povijesti, zbog svog oblika obično nazivanog Teze o hrvatskoj povijesti, a objelodanjenog pod naslovom »Povijest Hrvata« (Rijeka 1971). Na sličan je način pristupila i ocjeni knjige Augusta Cesarca »Rasprave, članci, polemike. Nacionalni, socijalni i kulturni problemi Jugoslavije (1912—1927)« (Zagreb 1971 1/1973). Ona je, zajedno s *Marijanom Matickom*, koautor priloga »Odnos selo-grad u interpretaciji intelektualaca Hrvatske u međuratnom razdoblju« (1/1974), u kojem su autori nastojali ocrtati osnovne tendencije u mišljenju intelektualaca različitih idejnih orijentacija o tom odnosu. U okviru ovih tema spomenimo još i polemički članak *Zlatka Čepe* u povodu knjige Stanka Lasića »Sukob na književnoj ljevici 1928—1952« (Zagreb 1970), pod naslovom »O jednom pristupu, periodizaciji i nekim ocjenama« (2—3/1971).

Na kraju ovog dijela prikaza ČSP navedimo još prilog *M. Maticke*, Proučavanje razvoja poljoprivrede i ekonomsko-socijalnog položaja seljaštva u Hrvatskoj 1918—1941. godine u našoj poslijeratnoj literaturi (1/1974), te *Josipe Paver*, Rukopisna ostavština *Ive Politea* (1—2/1969), i *Nade Glogolje*, Rukopisna ostavština Augusta Cecaerca u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske (3/1973).

3. Problematika Narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije u Hrvatskoj i Jugoslaviji zauzima istaknuto mjesto na stranicama ČSP. Iako znanstveno istraživanje te problematike nije započelo osnivanjem Instituta za historiju radničkog pokreta odnosno ČSP, nema sumnje da je s njima povezano sustavno proučavanje tog perioda naše prošlosti. Ako se usvoji gledište da je do sada najviše učinjeno u istraživanju vojne komponente Narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije, valja napomenuti da su u ČSP objelodanjeni uglavnom prilozi o ostalim vidovima te problematike, npr. o mjestu i ulozi gradanskih partija, izgradnji narodne vlasti, prilikama u pojedinim dijelovima Hrvatske i drugo. Dakako, mnoge pojave i problemi, bitni za istraživanje Narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije, nisu razmatrani na stranicama ČSP, što je uvjetovano ukupnošću prilika u znanstvenom istraživanju te problematike. Ispravno je to istakao *I. Jelić* kada je u članku »Narodnooslobodilačka borba i socijalistička revolucija u Hrvatskoj, velika tema i zadaća hrvatske historiografije« (2—3/1971), napisao da su politika KPJ odnosno KPH kao osnove pokretačke snage u razvoju NOB-e i revolucije, Narodni front, sudjelovanje pojedinih društvenih grupa u NOB-i i revoluciji (radničke klase, seljaštva, inteligencije i dr.) itd. uglavnom još nenačete teme. Isti je autor u radu »Naša historiografija o narodnooslobodilačkoj borbi u Hrvatskoj 1942—1945. godine« (2—3/1971) (o 1941. godini vidi članak istog autora u *Vojnoistorijskom glasniku*, (1/1971), dao kritičku ocjenu dosadašnje literature. U članku »Osnivanje AVNOJ-a« (3/1972), u povodu 30-godišnjice Prvog zasjedanja, *I. Jelić* je nastojao odgovoriti na pitanje: kakva je bila vojno-politička osnovica Narodnooslobodilačkog pokreta, kakva je bila pozicija protivničkih snaga i kakve su bile međunarodne

okolnosti, da bi se zatim moglo povijesno valorizirati osnivanje AVNOJ-a utvrđivanjem stupnja što ga je u »dotadašnjoj razvojnoj liniji dosegla oslobodilačka borba naroda i narodnosti Jugoslavije, stvorivši uvjete za osnivanje AVNOJ-a« (86). Od I. Jelića potječe i članak »O značenju tradicija velike seljačke bune god. 1573. u povijesti komunističkog pokreta i revolucije u Hrvatskoj« (1/1973).

»O proučavanju struktura sudionika NOB-a i socijalističke revolucije u Hrvatskoj 1941—1945« (2/1974), naslov je rada *Igora Graovca*. Značaki se koristeći dostupnom literaturom autor je prikazao odnos sociologije i historije, dao neophodne definicije te kritički pristupio pregledu dosadašnje literature o strukturama sudionika NOB-e i sociolističke revolucije, kako u vezi s općim teorijsko-metodološkim problemima takvog istraživanja tako i s dosadašnjim rezultatima. Valja cijeniti autrov napor da dade i vlastite projekcije mogućih i potrebnih proučavanja na tom području.

Vojmir Kljaković, Jugoslavenska vlada u emigraciji i Saveznici prema pitanju Hrvatske 1941—1944 (I dio, 2—3/1971; II dio, 1/1973), analizirao je djelatnost grupa koje su se oblikovale u okvirima jugoslavenske vlade i emigracije uopće te savezničkih političkih krugova u vezi s Hrvatskom, tj. s onim kompleksom »političkih i etničkih pitanja kako su ih Saveznici i emigrantska vlada shvaćali u odnosnom vremenu« (97). Isti je autor priopćio i »Jedan napis o Vladimiru Nazoru iz narodno-oslobodilačke borbe (2/1972), prenoseći u cjelini tekst koji je 1944. kao skromnu brošuru objavio Moša Pijade. *Milica Bodrožić*, O nekim pitanjima politike Hrvatske seljačke stranke prema NOP-u u Hrvatskoj 1943. godine (1/1973), razmotrila je taj problem kroz analizu ponašanja pojedinih dijelova HSS, tj. lijevog i desnog krila i centra.

Značenje Jugoslavije u vojnom pogledu 1943, osobito poslije kapitulacije Italije, tema je priloga *Fabijana Trga*, Vojni položaj narodnooslobodilačkog pokreta u vrijeme Drugog zasjedanja AVNOJ-a (3/1973). *Muharem Kreso* obradio je »Uslove života stanovništva i otpora okupatoru na 'efektivno' okupiranoj teritoriji Jugoslavije u toku drugog svjetskog rata« (3/1972).

Nekoliko priloga bavi se pitanjima stvaranja novoga društvenog uređenja i izgradnja narodne vlasti. *Janko Pleterski*, Perspektiva federativnog ujedinjenja u novoj Jugoslaviji kao faktor narodnooslobodilačke borbe (3/1973), dokazuje da se nova Jugoslavija oblikovala kao federacija u razdoblju od 1941. do 1943, tj. do Drugog zasjedanja AVNOJA-a *Hodimir Sirotković* napisao je povijesno-pravni pregled »Stvaranje federalne Hrvatske u narodnooslobodilačkoj borbi« (2—3/1971), a prikazao je i »Konstituiranje Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske« (3/1973). Kritički osvrt na dosadašnja istraživanja ZAVNOH-a dala je *Nada Kisić-Kolanović* »ZAVNOH u našoj povijesnoj literaturi« (2/1974). *Slobodan Žarić* raspravlja »O nekim problemima izgradnje narodne vlasti u Hrvatskoj uoči i neposredno nakon oslobođenja Jugoslavije« (2—3/1971).

O prilikama, problemima i specifičnostima NOB-e u Istri pišu *Nikola Crnković*, Neki problemi narodnooslobodilačkog pokreta u Istri 1941—1943 (2—3/1971), i *Mario Mikolić*, Istra 1943. godine (3/1973). *Petar Strčić* je u polemički intoniranom članku »Povijesna literatura o Istri u narodnooslobodilačkoj borbi« (3/1973), prikazao stanje tog problema u historiografiji.

Više priloga o Zagrebu u Narodnooslobodilačkoj borbi napisala je *Narcisa Lengel-Krizman*. »Prilog proučavanju djelovanja zagrebačke partijske organizacije 1941—1945« I (2—3/1971) i II (3/1972) ističe najvažnije momente iz organizacijskog razvitka i aktivnosti Partije u Zagrebu. Ista je autorica objavila i prilog »Organizacija i rad Pokrajinskog i Mjesnog odbora Narodne pomoći u Zagrebu 1941—1942« (1—2/1969) te iscrpan prikaz literature pod naslovom »Naša historiografija i povijesna publicistika o Zagrebu u narodnooslobodilačkoj borbi« (1/1970).

F. Jelić-Butić, O okolnostima proglašenja Nezavisne Države Hrvatske 10. travnja 1941 (2—3/1971), analizira period od 27. marta do proglašenja tzv. Nezavisne Države Hrvatske. Smatra da je u tom procesu bitno uočiti izjednačavnje interesa ustaša s interesima okupacionih sila. Autorica je objavila i dva veća informativna priloga: »Noviji prilozi proučavanju ustaškog pokreta i 'Nezavisne Države Hrvatske' 1941—1945. u našoj historiografiji« (1/1970) i »Novi prilozi o ustašama i NDH« (2/1974). U okvir ove problematike ulazi i prilog *Radoja Pajovića*, Politička akcija Sekule Drljevića i njegova saradnja sa ustaškim vođstvom i njemačkim poslanstvom u Zagrebu (1943—1945) (1/1971).

Od ostalih priloga o razdoblju 1941. do 1945. spomenimo prilog *Marijana Raštića*, O nekim problemima arhivske građe za povijest Hrvatske u razdoblju 1941—1945 (2—3/1971), u kojem je, uz neke načelne napomene o problemima arhivske građe za dotično razdoblje, opisao sadašnje prilike tj. informacije gdje se koja vrsta građe nalazi i kako je sređena. *Vlado A. Ivanovski* napisao je opširniji prikaz »Makedonske historiografije o narodnooslobodilačkoj borbi i revoluciji u Makedoniji od 1941. do 1945« (3/1972). Kao građa objelodanjen je izvod iz rukopisa sjećanja *Hinka Raspora*, Osnivanje i djelatnost 'Udruženja prijatelja Jugoslavije' na Kubi 1941—1945 (2/1972). Valja još upozoriti na bibliografske priloge i to *Zvonka Bergera*, Prilog bibliografiji bibliografija literature o narodnooslobodilačkom ratu i socijalističkoj revoluciji u Hrvatskoj 1941—1945 godine (2—3/1971), i *Marije Bentlić*, Bibliografija literature o narodnooslobodilačkom ratu i socijalističkoj revoluciji u Hrvatskoj 1941—1945 (1—2/1969; 1, 2/1970; 1/1971; 1/1973). Potonja bibliografija obuhvaća knjige i brošure koje su tiskane u razdoblju od 1945. do 1970. i zbornike štampane poslije 1960.

Vrijedan je pažnje prikaz »Organizacije znanstvenoistraživačkog rada na povijesti radničkog pokreta, KPJ, NOB-e i socijalističke revolucije u Hrvatskoj« (1/1970), u kojem su date informacije o Institutu za historiju radničkog pokreta Hrvatske, Historijskom institutu Slavonije, Institutu za historiju radničkog pokreta Dalmacije i Centru za historiju radničkog pokreta i NOR-a Istre, Hrvatskog primorja i Gorskog kotara.

4. U ovom posljednjem dijelu prikaza željeli bismo upozoriti na neke priloge povezane u čvršće tematske cjeline i neke radove koje se nije moglo drugdje razvrstati.

Ponajprije valja spomenuti tematsku cjelinu koju čine prilozi u povodu 80-godišnjice rođenja Josipa Broza Tita, a u kojima su istaknuti neki momenti iz njegova revolucionarnog životnog puta. To su članci (2/1972): *V. Oštrić*, Uključivanje Josipa Broza u socijalistički pokret u Hrvatskoj (1907—1913); *Gordana Vlačić*, Antifrakcijska koncepcija Josipa Broza u 1928. godini; *I Jelić*, Dolazak Josipa Broza Tita na čelo Komunističke partije Jugoslavije; *V. Kljaković*, Titova politika prema saveznicima u pitanju Istre i Slovenskog primorja 1941—1944; *Z. Čepo*, Tito nosilac borbe protiv staljinizma. Tome treba dodati i prilog *M. Sentić*, Bibliografija knjiga i brošura u Jugoslaviji o Josipu Brozu Titu 1941—1972. Zatim, više je članaka nastalo u povodu »Istorije Jugoslavije« (Beograd 1972), kojoj su autori Ivan Božić, Sima Ćirković, Milorad Ekmečić i Vladimir Dedijer. Knjiga je pobudila zanimanje kako s obzirom na koncepciju autora tako i na niz interpretacija povijesnih pojava odnosno cijelih razdoblja. Težište prikaza objavljenih u ČSP je na razmatranju problematike XIX i XX stoljeća, a objavljeni su ovi prilozi (2/1973): *M. Gross* Ideja jugoslovenstva u XIX stoljeću u »Istoriji Jugoslavije«; *V. Čiliga*, O interpretaciji hrvatske povijesti XIX st. u »Istoriji Jugoslavije«; *B. Krizman*, Stvaranje jugoslovenske države i njeni međunarodni odnosi u »Istoriji Jugoslavije«; *H. Matković*, Sinteza se mora temeljiti na provjerenoj faktografiji; *S. Koprivica-Oštrić*, Prikaz

komunističkog pokreta u »Istoriji Jugoslavije«; Z. Stipetić, O pristupu i interpretaciji kulturnih procesa u »Istoriji Jugoslavije«; I. Jelić, O pristupu povijesti jugoslavenske revolucije u »Istoriji Jugoslavije«; S. Žarić, O nekim pitanjima prikaza NOB-a i revolucije u »Istoriji Jugoslavije«. Ovim priložima valja još dodati već ranije objavljene »Primjedbe na tekst o Istri u drugoj polovici XIX st. u 'Prosvetinoj' Istoriji Jugoslavije« (1/1973) od P. Strčića. Možda bismo se u pokušaju rezimiranja osnovnih primjedaba koje su sadržane u nabrojenim priložima mogli poslužiti riječima M. Gross da se ne može »govoriti o cjelovitom obilježju 'Istorije Jugoslavije' nego samo o interpretacijama pojedinih autora, a ove su povezane jedino zajedničkim shvaćanjem koje proizlazi iz naslova. Nije, dakle, riječ o sintezi koja bi obuhvatila dubinske povijesne pojave jugoslavenskih naroda« (8). I zatim: »Bez obzira na ovu ili onu koncepciju u pogledu historije naroda Jugoslavije, zadatak historičara morao bi biti pružanje pomoći međusobnom upoznavanju naših naroda. Na žalost, ova knjiga [...] može samo razdvajati a vanjski svijet teško dezinformirati!« (21).

Posebnu cjelinu čine prilozi u povodu rasprave o problemima oko sinteze povijesti radničkog pokreta u Hrvatskoj (3/1973). Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske priprema izradu sintetskog dijela o povijesti radničkog pokreta pa je radi toga organizirao pripremne radove među kojima je bilo i jedno savjetovanje potkraj prosinca 1972. Objelodanjeni materijali potječu s tog savjetovanja i sastoje se od dva dijela. Prvi sadrži skraćenu verziju teza o osnovnim pitanjima sinteze i njenom sadržaju, a u drugom je objavljen izbor iz diskusije (Z. Čepo, I. Jelić, V. Oštrić, I. Karaman, D. Šepić, Z. Šimončić, Z. Stipetić, H. Sirotković, F. Trgo, I. Graovac). Zbog mnogih pitanja metodološkog i općeg karaktera te konkretnih problema koji su ovdje potaknuti, taj materijal nesumnjivo koristi razmišljanju i pisanju sintetskih radova, napose povijesti radničkog pokreta.

Posebnu pažnju zaslužuju prilozi o metodama i metodologiji povijesti. Dakako, problemi metoda pa i metodologije povijesti kao nužnog uopćavanja vezani su uz istraživanja pojedinih povijesnih pojava i problema, ali, nezavisno od toga, u našoj historiografiji osjeća se sve veća potreba za potpunijim upoznavanjem s tom problematikom u svjetskim razmjerima i sustavnijim radom na tim pitanjima u okvirima naše historiografije. Tako je M. Gross objavila odlomak iz knjige koju priprema, pod naslovom »Opravdanje tradicionalne historije i počeci njene krize potkraj 19. i na početku 20. stoljeća« (2/1974). U tom članku razmatra, po mnogočemu ključno, razdoblje u razvoju povijesne znanosti kada tradicionalna eruditsko-genetička historija sa svoja dva osnovna smjera — njemački idealistički historizam i francuski pozitivizam — dolazi u krizu i kada se javljaju »dviije krajnosti u reakcijama historičara: s jedne strane produbljivanje subjektivističkog i relativističkog pristupa sve do ponovnoga proglašavanja historije granom umjetnosti, a s druge strane težnja da historija postane prava društvena znanost, tj. da od istraživanja pojedinačnih događaja prijeđe na proučavanje povijesnih procesa i da pronađe metode za verifikaciju svojih rezultata«. (102) M. Gross je pod karakterističnim naslovom »Lucien Febvre, živa misao jednog historičara« (2/1973), dala portret jednog od najistaknutijih francuskih historičara ovoga stoljeća i jednog od osnivača tzv. škole analista. Na stranicama ČSP objavljen je i jedan manji prilog jednog suvremenog predstavnika te škole, *François Furet-a*, Od povijesti-priče do povijesti problema (1/1974). Spomenimo još u tom kontekstu i prikaz Centra za povijesna istraživanja u Parizu (1/1974) koji je napisao M. Matićka, te prikaz »Povijest i društvene znanosti u Francuskoj« (3/1972), u kojem je on prikazao neka mišljenja francuskih historičara marksističke orijentacije.

Na kraju ovog pregleda treba još upozoriti na polemički osvrt »Kamo vodi 'radikalna kritika'« (3/1972) koji je Z. Čepo napisao u povodu članka Svetozara Stojanovića »Od postrevolucionarne diktature ka socijalističkoj demokraciji« (*Pra-*

xis, 3—4/1972). Z. Čepo polemizira prvenstveno s ocjenom staljinizma u jugoslavenškom komunističkom pokretu koju je S. Stojanović dao. Zatim valja spomenuti članak M. Gross »Neka osnovna obilježja novije literature o 'nacionalizmu' na engleskom jezičnom području« (1/1971) te nekoliko, još nespomenutih, bibliografskih i informativnih priloga. Tako je Z. Berger sačinio »Prilog bibliografiji izvora za povijest Komunističke partije Hrvatske (Saveza komunista Hrvatske)« (1/1970), u kojem je obuhvatio tiskane materijale sa kongresa, zemaljskih konferencija i plenuma KPH (SKH) od 1948. do 1968, tj. u razdoblju od II do VI kongresa. D. Pavličević je objavio pregledan »Izbor iz bibliografije radova o Gradišćanskim Hrvatima« (2/1973). Miroslava Despot je, na temelju podataka objavljenih u *Slavic Review*, objavila veoma instruktivan popis s naslovom »Američke, kanadske i engleske disertacije o jugoslavenskim zemljama i SFRJ Jugoslaviji« (3/1973). Dobar informator o dostupnim stranim časopisima je spisak »Periodične publikacije za koje Institut za historiju radničkog pokreta zamjenjuje Časopis za suvremenu povijest« (3/1972). Osobito se čini vrijednim napor Vanje Graovac da u bibliografskom prilogu »Središnji sovjetski povijesni časopisi na ruskom jeziku o jugoslavenskim zemljama i SFRJ Jugoslaviji« I (2/1974), sustavno izvještava o priložima koji se odnose na povijest jugoslavenskih zemalja, ali i nekim priložima problematički jezika, književnosti, umjetnosti i znanstvenih veza objavljenim u časopisima *Sovetskoe slavianovedenie*, *Voprosy istorii*, *Novaja i novejšaja istorija* i *Voprosy istorii KPSS*. Inače, M. Despot redovito prikazuje pojedina godišta *International Review of Social History*, a B. Pribić *Österreichische Osthefte*. Od cjelovitijih prikaza domaćih časopisa odnosno zbornika spomenuli bismo samo prikaz S. Žarića »Istorija XX veka — Zbornik radova I — X« (2/1970) i XI—XII (2/1973) te V. Oštrića »Suvremena povijest u novijim svescima glavnih časopisa srpske historiografije« (3/1972) kojim je prikazom obuhvatio *Istorijski glasnik*, *Istorijski časopis*, *Zbornik za istoriju*, *Tokove revolucije* (godište s kraja 60-tih i početka 70-tih godina).

Napokon, treba upozoriti da je u posljednjem broju V godišta ČSP (3/1973) objavljen pregled sadržaja svih do tada tiskanih brojeva abecednim redom prema prezimenima autora.

S brojem 3/1974. ČSP je zaključio šestu godinu izlaženja. Budući da je taj broj objelodanjen nakon već napisanog prikaza ČSP 1—2/1969 — 2/1974, zbog cjelovitosti prikaza, bilježi se ukratko i sadržaj tog broja.

U povodu 50-godišnjice smrti V. I. Lenjina prilog »Lenjin u borbi za mir« napisao je Z. Čepo, a S. Koprivica-Oštrić članak »Lenjinova teorija partije i organizaciono pitanje KPJ«. U rubrici Rasprave i članci objavljeni su radovi M. Bertoše, Pogledi Carla Combija na povijest Istre i etnički sastav njezina pučanstva, i H. Matkovića, Odnos Aleksandra Karađorđevića prema političkom djelovanju Matka Laginje. Rubrika Izvještaji o znanstvenim rezultatima sadrži priloge T. Zalca, Rad na istraživanju povijesti školstva i prosvjete u Hrvatskoj u doba drugoga svjetskog rata, i S. Dvoržaka, O proučavanju života i djela Imbre Ignjatovića Tkalca. Z. Stipetić je objelodanila rukopis članka A. Cesarca »O problemu Ivana Meštrovića« te Cesarčevo i Meštrovićevo dopisivanje u vezi sa sudbinom tog članka. V. Oštrić je — u povodu članka J. Šidaka »O proučavanju radničkog pokreta u hrvatskoj historiografiji poslije 1945« (HZ, XXV—XXVI, 1972—73) — nastavio diskusiju o dvjema fazama historiografskog rada na povijesti radničkog pokreta u Hrvatskoj prilogom »Rad na povijesti radničkog pokreta u Hrvatskoj 1945—1961«. R. Brčić kritički se osvrnuo na knjigu M. Colića »Takozvana Nezavisna Država Hrvatska 1941« (Beograd 1973). V. Graovac je u završetku bibliografskog priloga »Središnji sovjetski povijesni časopisi na ruskom jeziku o jugoslavenskim zemljama i SFRJ Jugoslaviji, 1965—1973«, sakupila podatke o jugoslavenskim knjigama i ča-

sopisima, te doktorskim disertacijama i različitim informacijama u njima. Dakako, i taj broj ČSP ima opširni informativni dio tj. ocjene i prikaze knjiga, časopisa, zbornika i kroniku. Spomenimo samo »Osvrt na neke bugarske knjige o jugoslavensko-bugarskim odnosima u drugom svjetskom ratu« od *B. Mitrovskog*.

Marijan Maticka

ARHIVSKI VJESNIK XVI, 1973.

J. Adamček — I. Filipović — M. Hrg — J. Kolanović — M. Pandžić, *Seljačke bune XV—XVIII stoljeća (građa)*, 7—85. Prva dva autora i djelomično M. Križman objavili su od VII do XV godišta AVj, osim u br. XIII, »nekoliko zbirki građe o seljačkoj buni 1573. i prilikama u doba bune«. Ovo je svojevrsan nastavak tog rada, jer će objelodanjena građa »pokazati kako su različiti oblici seljačke klasne borbe bili stalna komponenta hrvatske povijesti u doba feudalizma«. Građa se nazali u arhivima Hrvatske, Slovenije, Mađarske, Italije, Austrije i u Zentralbibliothek u Zürichu. U cjelini su objavljeni važniji dokumenti, a ostali samo u registima. Građa je podijeljena u osam grupa: 1. seljačka buna u Donjoj Bukovici 1479 (13 dok. — Hrg); 2. otpor davanju desetine u Moravačkom distriktu 1490—1510. (4 dok. — Filipović i Kolanović); 3. pobuna seljaka na posjedu Banci u križevačkoj županiji 1516. (2 dok. — Kolanović); 4. seljačka buna na vlastelinstvima Beli i Ivancu 1568—69. (3 dok. — Filipović); 5. Pazinska buna 1570—71. (10 dok. — Filipović); 6. odjeci seljačke bune 1573. (3 dok. — Filipović); 7. nemiri na posjedima vlastelinstva Vukovina (5 dok. — Filipović i Kolanović); 8. nemiri na posjedima zagrebačkog kaptola u Varaždinskim toplicama u XVII st. (20 dok. — Hrg i Pandžić). Ispred svake grupe je tekst J. Adamčeka s kratkim sadržajem događaja; on je izvršio i izbor dokumenata. U naslov je uneseno XVIII st., no iz toga stoljeća nije ovdje objavljen ni jedan dokument.

I. Karaman, *Prilozi za povijest bune križevačkih seljaka 1755. god.*, 87—107, publicira sedam dokumenata istražne komisije, koji su gotovo svi iz fonda Acta banalia u Arhivu Hrvatske u Zagrebu, koji nisu bili pristupačni Lj. Ivančanu prilikom izrade njegove studije (v. str. 88. bilj. 2), a prema autorovoj ocjeni je to »najvažnija dokumentarna građa za zbivanje između grada Križevaca i rijeke Lonje u proljeće 1755.«

J. Lučić, *Neobjavljene isprave i akti XIII stoljeća iz Dubrovačkog arhiva*, IV dio, 109—22, objavljuje dvanaest dokumenata (sveukupno u I do IV dijelu 43, vidi AVj pod istim naslovom br. X 117—33, XIII 381—95, XIV 55—68) s podacima za gospodarsku povijest iz zadnjeg decenija toga stoljeća i o trgovačkim vezama Dubrovnika s nekim gradovima u Italiji. U predgovoru daje sadržaj za svaki dokument, a prije same građe donosi popis s kratkim registom. Posljednja tri dokumenta nemaju preciznu dataciju, već samo: druga polovica i potkraj stoljeća. Šteta je što zadnji dokument nije mogao biti točnije datiran jer predstavlja »fragment nekog nacrtu trgovačkog ugovora između Dubrovnika i Ancone«.

I. Karaman, *Historijat slavonskih vlastelinstava do sredine 18. stoljeća (»Slavonski katastar« P.I. Passardyja)*, 123—157. U predgovoru autor daje koncizan pregled nastajanja vlastelinstava i upozorava na ne baš obilato sačuvanu građu, što uvećava vrijednost sačuvanih izvora. Objavljuje iz Prot. 3, fond »Acta urbarialia et conscriptiones bonorum« u Arhivu Hrvatske, pregled vlastelinstava (povijesni razvitak i promjene vlasnika) što ga je sastavio komorski upravitelj P.I. Passardy

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

Redakcioni odbor

*IVAN KAMPUŠ
BERNARD STULLI
JAROSLAV ŠIDAK*

Glavni i odgovorni urednik:

JAROSLAV ŠIDAK

IZDAJE
SAVEZ POVIJESNIH DRUŠTAVA HRVATSKE